

הלכות פסח סימן תעה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יג]

כְּרִי לְהִמִּית אֶרֶס שְׁבֵתוֹכִי²¹.

סכנה, יש להקל בפתוח מכזית מרור, אך אם אין הקושי מחמת חולי אין להקל בזה.

25) ואף שיש במצה שיעור של כזית מצה שאוכלה בכדי אכילת פרס, ולענין איסור אכילת כזית חמץ בפסח נחשב אכילה ולא בטל, כתב החו"א (או"ח סי' קכד לוף קטו, א ד"ה אתי מרור) שמ"מ לענין קיום מצה לא די באכילה בכדי אכילת פרס, כיון שהמרור שאוכל עמה מבטל את טעם המצה.

[משנ"ב ס"ק יז]

לְנַעַר הַחֶרֶסֶת כְּמוֹ בְּמִרְוֹר שְׂאֵבֶל מִקֶּדֶם²⁶.

26) ואף בליל הסדר שחל בשבת שיש איסור לנער פסולת מתוך אוכל משום איסור בורר, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק כב) שאת החרוסת מותר לנער מעל המרור, משום שאין זו פעולת ברירה, שהרי הרבה פעמים נשאת מעט חרוסת על גבי המרור, ובאופן זה אין נחשב איסור בורר.

[משנ"ב ס"ק כא]

מָצָה וּמְרוֹר וְאוֹרְזִים בְּיַחַד²⁷.

27) וטעמם שאין מוכירים 'פסח', אף שבזמן שבת המקדש היה קיים היו כורכים עמם גם את בשר הפסח לדעת הרבה ראשונים, כתב החק יעקב (ס"ק יג) שכיון שאומר 'כן עשה הלל' הריהו אומר שקר, שכן אינו אוכל פסח כבזמן הלל, וגם יבוא לטעות ולאכול את הצלי שהוא כנגד הפסח, והרי אסור לאוכלו משום שנראה כאוכל קדשים בחוץ.

[משנ"ב ס"ק כג]

מִשּׁוּם מָצָה שְׂאוּכָל²⁸.

28) ובדיעבד אם אכל בלא הסיבה, כתב השו"ע הרב (ס"כ) שאין צריך לחזור ולאכול בהסיבה, משום שיש לסמוך על דעת האומרים שאין צריך כלל הסיבה באכילת הכורך, כיון שאוכל או גם מרור, ומרור הרי אינו צריך הסיבה.

[משנ"ב ס"ק כה]

בְּסִימָן תַּעֲגַ בְּמִשְׁנֵה בְּרוּיָה סְעִיף־קֶטֶן כֹּהֵן²⁹.

29) ובטעם הדבר כתב שם, שאחר שמילא כריסו ממרור באכילתו לשם פרס, איך יברך אחר כך 'על אכילת מרור'.

[ביה"ל ד"ה בטמול]

בְּסִימָן יֵהָרֵג בְּמִשְׁנֵה בְּרוּיָה סְעִיף־קֶטֶן הָ, וְצִין שֵׁם³⁰.

30) שם כתב, שכל שאין דרך לאוכלו כמות שהוא אלא רק יחד עם פת, אם אכלו לבדו מברך עליו 'שהכל', ואף דבר שיכולים לאוכלו בעודו רך ונמצא שיש אפשרות לאוכלו חי לבדו, מ"מ אם דרך בני אדם באותו המקום לאוכלו רק יחד עם פת, ברכתו 'שהכל'.

21) ומה שתיקנו לטבול את המרור בחרוסת משום ארס, אף שבשאר ימות השנה אוכלים מרור ולא הוזהירו חכמים לחוש לזה, כתב הרא"ש (פסחים פי"ו סי' כה) שהואיל והוא טיבול של מצה הוזהירו חכמים שלא יהיה בו חשש סכנה. וביאר הגרש"ז אייערבך (הליכות שלמה פסח פי"ט ארחות הלכה הע' 318) שכיון שתיקנודו בתורת חיוב על כל אדם, חששו שלא תבוא תקלה על ידם, ולכן הנהיגו בזה זהירות יתירה.

[שעה"צ ס"ק יג]

וְאֵינוֹ אֶלָּא מִשּׁוּם מָצָה, וְכָר לַפּוּחָה²².

22) ועוד דברים שיש בחרוסת משום זכר לשיעבוד במצרים, כתב הרמ"א לעיל (סי' תעג ס"ה) שעושה את החרוסת עבה זכר לטיט, וכן מאדימה בין זכר לדם.

ובטעם הדבר שאין מברכים על החרוסת אף שהיא מצה בפני עצמה, כתב הטור שהחרוסת טפלה למרור ולכן לא תיקנו בה ברכה.

[משנ"ב ס"ק יח]

וְיִאֲכַלְנוּ בְּלֵא הַסֶּבֶה²³.

23) ולענין ברכת 'בורא פרי האדמה' על אכילת המרור, כתב לעיל (סי' תעג ס"ק נה) שיוכין בברכת 'בורא פרי האדמה' שמברך על הכרפס לפטור גם את המרור שיאכל לאחר מכן, ולכן לא יברך לאחר אכילת הכרפס גם אם אכל ממנו כזית. ואף לשיטת שהביא בביה"ל שם (ס"ו ד"ה ואינו) שאם אכל כזית כרפס מברך אחריו ברכה אחרונה, מ"מ כתב בביה"ל שאינו חוזר ומברך שוב על המרור, ובטעם הדבר כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח על או"ח סי' קסז ס"ק ד) שסומכים על דעות הקדמונים שבליל הסדר נחשב המרור כדברים הבאים מחמת הסעודה ואינו טעון ברכה [וכמבואר טעם זה בביה"ל שם].

[משנ"ב ס"ק טז]

וְכֹרְכָה עִם הַמְרוֹר²⁴ וכו', לְטַעַם מָצָה שֶׁהוּא מִדְּאוּרֵי־תַא²⁵.

24) ואופן כריכת המצה עם המרור, דעת הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ד עמ' לב) שאף שבספר יוגד משה (סי' כו אות ז) דקדק מלשון השו"ע שמשמע שכורך את המצה בין שתי חתיכות מרור [וכן הוא לשון כמה ראשונים], מ"מ כבר כתב שם שאין מנהג העולם כן, אלא כורכים את המרור בין שתי חתיכות מצה אחת למעלה ואחת למטה, וכלשון הקצושו"ע (סי' קיט ס"ז) והערור השלחן (ס"ז).

ומי שקשה עליו אכילת המרור עם הכורך, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' סו) שאם הקושי הוא מחמת חולי [אף שאין בו

הלכות פסח סימן תעה

פו

באר הגולה

ט ברתא שם י טור
 בשם רבנו שמעיה
 בשם רשיי היראש
 כ טור בשם הפוגה
 ל שם בגמרא קטיו
 וקוב סקדא

לעזר התרסת מעליו, ויברך על אכילת מרור (יד) ויאכלנו בלא (י) הסבה. ואחר כך נוטל (טו) מצה שלישית ובוצע ממנה [*] (טז) וכוונתה עם המרור (יז) וטובלה (יח) בתרסת ההה ויש אומרים (יח) דאין לטלו, וכן הוא במנהגים, (יט) וכן ראיתי נוהגין, (כ) ואומר זכר למקדש (ט) (כא) כהלל (כב) ואוכל בביחד (כג) בהסבה, ומשברך על אכילת מצה כלא (י) יסית בדרך שאינו מענין הסעודה עד שיאכל בריקה זו, (כד) כדי שתעלה ברכת אכילת מצה וברכת אכילת מרור גם לבריכה זו: ב (כה) לאם אין לו (כו) ירקות לטבול ראשון אלא מרור, יברך עליו *בטבול ראשון בורא פרי (יג) האדמה (כו) ועל

באר היטב

(י) הסבה. ואם רוצה להסב ראשי: (ח) בתרסת. וכ"פ הב"ח ומקורו מפרקא וט"ו וחי' והאחרונים לטבול בתרסת. והמ"א כתב: היא דנהוג נהוג: (ט) כהלל. הנסחא שלנו כך הוא: פן עשה הלל בזמן שבית המקדש קים היה כורך מצה ומרור ואוכל וכו', והט"ו כתב ד"ל היה כורך פסח מצה ומרור, וכן פירש רש"י, וכ"כ האר"י ז"ל. והנח"י כתב דעקשו אין פסח אין להזכיר פסח, דאיך אמר שקי כיון שאין לו פסח, ע"כ אין לשבש הנסחא שלנו, ע"ש: (י) יסית. ואם סח א"צ לחזר ולברך, ביח"ט, מ"א: (יא) ירקות כו'. וטוב לחזר אחר שאר ירקות לאפוקי נפש מהמקלמא שבגמרא, ואם אין לו ירקות יקח דבר אחר שברכתו כפה"א אפלו הוא מין לפת, מ"א: (יג) האדמה. וכתב המ"א: ודקא אם לוקח מאותו מין מרור שראוי לאכל חי מקריכו עליו כך, אבל מה שאין דרך לאכלו חי, כמו תמכא שפורין גרמיי"ן, אין לברך עליו רק על אכילת

שערי תשובה

[*] וכוונתה עם המרור. עין בשאגת ארצה סימן ק דמברך הרא"ש משמע הא דמרור כפי פניו הנינו משום דמברך על אכילת מרור, וא"כ י"ל דבריכה א"צ פניהו. והשיג ע"ז ותביא ראיות דתני לאכל פניהו במן דאיכא פסח מדאורחא וכו"ו מדרבנן בלא

משנה ברורה

שבתוכה⁽²¹⁾. ויש מקומות (יג) שאין נוהגין לשקע בלו, אלא בטבול מקצתו: (יד) ויאכלנו בלא הסבה⁽²²⁾. שהוא זכר לעבודת. (יז) ומכל מקום אם רוצה לאכל בהסבה, ראשי: (טו) מצה שלישית. כדי לקיים מצוה בשלשמן: (טז) וכוונתה עם המרור⁽²³⁾. וצריך פניית מצה (טו) וכזית מרור. וטעם בריכה זו (טו) כדי לצאת דעת הלל, דסביניא לה דקרא ד"ע מצות ומרורים יאכלהו" בהרי הד"י משמע. ומכל מקום, לצאת רק בזה ירי אכילת מצה ואכילת מרור אי אפשר בזמן הנהגה אפלו להלל, דכיון דמרור בזמן הנהגה דליכא פסח אינו רק מדרבנן, ועל-כן קשיא לכל ביהמ"ד אתי טעם מרור ומכטל לה לטעם מצה שהוא מדאורייתא⁽²⁴⁾ אפלו בזמן הנהגה, ומשום זה צריך לאכל מתחלה כל אחד בפני עצמו, ואחר כך אוכל שניהם ביחד כדי לעשות זכר לזמן שהיה מקדש קיים והקריבו פסח, ואז לפי דעת הלל היה אוכלים מצה ומרור ביחד: (יז) וטובלה בתרסת. שהרי (יז) בריכה זו היא זכר למקדש כהלל, והלל היה מקיים מצות תרסת במרור זה שבבריכה, שהרי לא היה אוכל מרור כלל קדם בריכה זו. וגם בזה צריך לעזר התרסת כמו במרור שאכל מקדש⁽²⁵⁾ [נאמר מרדכי]: (יח) דאין לטבול. טעמם, שבכך קיים מצות תרסת בטבול ראשון, (יח) וגם אין לחש לאגס שבמרור זה כיון שאוכלו עם מצה בבריכה: (יט) וכן ראיתי נוהגין. עין באורונים שהסכימו דהעקר בדיעה הראשונה, ומכל מקום הכי דנהוג נהוג: (כ) ואומר. עין באור הלכה: (כא) כהלל. והנסחא אצלנו בהגדה: "פן עשה הלל בזמן שבית המקדש וכו' היה כורך מצה ומרור ואוכלים ביחד"⁽²⁷⁾. (ט) ויש שכתבו שצריך לומר "היה כורך פסח מצה ומרור": (כב) ואוכל בביחד. עין לעיל סעיף קט"ן ט שכתבנו שאין צריך לבלע ביחד רק להקניסם בפיהו בכת אחת, (כ) והוא הדיו הקא: (כג) בהסבה. משום (כא) מצה שאוכל⁽²⁸⁾: (כד) כדי שתעלה. ורוצה לומר, דקא עושין אנו זכר למקדש, ואז היה עזר המוצהו רק בבריכה, ולכן צריך שלא להפסיק, כדי שתחול הברכה על הבריכה. ומכל מקום אין זה אלא לכתחלה, וידיעבד (כז) אם סח ביניהם אינו צריך לחזור ולברך על הבריכה: ב (כה) אם אין לו ירקות וכו'. דלכתחלה צריך להיות הכרפס ממיין שאינו מחמשת מיני מרור, ויברך עליו בסימן חגע במשנה ברורה סעיף קט"ן כ"ג: (כו) ויעל אכילת מרור. דאי אפשר בזה (כז) לנהוג כמו בשאר פסחים, לאכל בלי בריכה ולברך על אכילת מרור אחר פניית מצה, דאחר שבכך מלא כרסו

באר הלכה

הזכירו זה, וזלזל הרא"ש והמרדכי, ובש"ס לא נזכר אלא פניהו, והשמש שאכל פניהו. ואף שאפשר לדחוק דעקר שעורא הוא בכזית וידיעבד יוצאין בו, מכל מקום כל פי האי מלמא הוי לא לתלמוד לפרשי, ובאמת אף להני דמפרשים ג' מצות הוא רק לחס' משנה, וגם הא דהצריכו לזכור בבריכה ראשונה על מצה אחת ובריכה שניה על מצה שניה הוא משום שלא יהיו המצות חבילות חבילות, אבל גם לדידהו שתי המצות הם דבר אחד וכמו בשבת לחס' משנה, ומעקר הדיון יכול לאכל איהו שירצה, רק משום דעל כל אחד מהמצות פנן בבריכה, טוב שיטעם מכל אחד, אבל בודאי די בכזית אחד בצורה משתיים, וכל שכן לפי פשנת הפוסקים וכפי פסק המחבר שאותו בשתיים ומכונ בשתי הברכות על שתיים ביחד, מכל-שכן דאין צריך רק פניית אחד משתיים. גם רבנו ירחם שהעתיק גם-כן באחרונה דעת רבו הרא"ש לא הזכיר רק שאוכל משתיים, אבל עני פניית לא הזכיר, וצריך עיון: * ואומר זכר למקדש. קשה, הלא אמירה זו הוי הפסק בין בריכה לבריכה, ותמחבר בעצמו מטעם שאין לו להסית וכו' כדי שתעלה ברכת אכילת מרור? ודחק לומר דגם אמירה זו הוי מענין הסעודה כמו ט"ל בריך. ובאמת לא מצאתי לשום פוסק האי לשנא שכתב המחבר, רק כתבו דבריכה זו היא זכר למקדש אבל לא ההיבורי שיאמר זכר למקדש. ואולי לאו דוקא כתב המחבר 'ואומר' 'ואוכלו' וכו', אלא שצריך מתחלה להתחיל לאכל ואחר כך יאמר הנהגה זו. ולולא דמסתפינא הוי אמירה דצריך לומר במחבר: וטובלה בתרסת זכר למקדש כהלל, וכלשון הש"ס וכל הפוסקים, והאי 'ואומר' הוא שטקא דלשנא, וצריך עיון: * בטבול ראשון בורא פרי האדמה. דעת מגן אברהם, דאם אין לו ממיני מרור רק תמכא שפורין אצלנו גרמיי"ן, אין מברך עליו ברכת הנהגין כלל רק על אכילת מרור, גם בגדול דיון לאוכלו קדם הסעודה. משום דאין דרך לאכלו כמות שהוא. וחק"יעקב כתב דמברך עליו, מדארי לאכל בחמץ וכו' וכו' וכן כתב בחסד סופר בהגותיו סימן חגע, עין שם, ולדעתו יש לברך עליו שפיר גם בורא פרי האדמה' משום זה. ובאמת דברי מגן אברהם הם מקשים קצת, דאי אינו ראוי לאכילה על אס' אפוא יוצאין בהם ידי חובת מרור, לפי מה שכתבנו לעיל בסימן קל"ב שהפוסקים דבעינן במרור דבר הראוי לאכילה? ונאפשר משום דראוי לאכילה על-ידי איהו תקון, מקרי בר-אכילה, וכל-שכן לפי מהנהגו בתוים שאנו אוכלים אותו מפר, מקרי שפיר ראוי לאכילה, ואנו רואין כמה בני-אדם טובלין בו פתם בכל השנה, ואם-כן על-פ' פנים מכלל 'שכל' לא יצא, ויברך עליו בסימן זה במשנה ברורה סעיף קט"ן ה, עין שם⁽³⁰⁾. ואפשר עוד, מוחיבו רמקא לאכלו בלילה הנה, הוי

שער הציני

תרגום: 1 תורת. (יג) פרי תוש, וברוחי ראש"י דבריו תרסת סגי להמית האגס ואינו אלא משום מצוה, זכר לתפוח⁽²²⁾: (יד) ביי"וסף ומגן אברהם ופרי תוש ומשמעות הג"א" כסעיף קט"ן י: (טו) שערי תשובה בשם תשובה שאגת ארצה, וכן מסיק בספר מאמר מרדכי בשם פאר ראשונים, עין שם: (טז) גמרא: (יז) אחרונים: (יח) לביש והג"א: (יט) עין בטי"ו חק"יעקב: (כ) אלהי רבה, וכן מסיק בבית מאיר, דלא כמגן אברהם: (כא) אחרונים: (כב) חק"יעקב ושא"י: (כג) גמרא: